

מראי מקומות - יומא פג.

א. חולה מאכילין אותו על פי בקיין

כתב ההגהות מיימוניות (שביתת עשור פ"ב ה"ח) שיש מהגאונים שאמרו שכשמאכילים חולה על פי עצמו זה אם הוא אומר שאם הוא לא יאכל הוא עלול להסתכן ולמות, אבל אם הוא לא אומר שיסתכן אסור להאכילו, ושיטת רבינו תם שכיון שהחולה יודע ששבת או יום הכיפורים היום והוא אומר צריך אני לאכול ואיני יכול לסבול מחמת החולי, מאכילים אותו אפילו שלא יודעים שהוא מסוכן.

ומרן רי"ז הלוי (קונטרס ליומא עמ' 50) כתב לבאר את הרמב"ם (שם) שכתב 'חולה שיש בו סכנה ששאל לאכול ביום הכפורים וכו', ומשמע שרק חולה שכבר ידוע כחולה שיש בו סכנה מאכילים אותו על פי עצמו, וביאר על פי המגיד משנה שלמד מהרמב"ם (שבת פ"ב ה"ד), שחולה שיש בו סכנה מותר לחלל עליו את השבת לכל צרכיו ואפילו לדברים שאין בהם חשש סכנת נפשות, שמכיון שהוא חולה במצב של פיקוח נפש הותרה מלאכת שבת לכל צרכיו. ואם כן הוא הדין לענין איסור אכילה ביום הכיפורים שכל שיש בו סכנה מותר לו לאכול לצורכו ואפילו שאין חשש סכנה אם הוא לא יאכל. וכתב לפי זה שמה שכתוב שחולה שאמר צריך אני לאכול מאכילין אותו מפני שלב יודע מרת נפשו, אין הכוונה שהוא נאמן לומר שאם הוא לא יאכל זה סכנה בשבילו, אלא מכיון שהוא חולה מסוכן ממילא כל צרכיו מותרים לו, ועל זה סומכים עליו שהאכילה הזו נצרכת לו.

ועל פי זה אפשר לבאר את שיטת רבינו תם שגם אם החולה אינו אומר שאם הוא לא יאכל הוא יגיע לכלל סכנה, מכל מקום מותר לעשות כל צרכי החולה ואפילו דברים שאין בהם חשש סכנה.

ב. בקיין

כתב הר"ן (ד: בדפיו) שמהלשון בקיין משמע שיש עדיפות למומחיות של הרופא, ואם כן יחיד מומחה שנחלק עם שנים אחרים שאינם מומחים הולכים אחר המומחה בין לקולא ובין לחומרא, ואם אין זה וודאי שהוא יותר מומחה מאכילים משום שספק נפשות להקל. וכן משמע מהרמב"ם (שביתת עשור פ"ב ה"ח), שכתב 'מקצת הרופאין אומרים צריך ומקצתן אומרין אינו צריך, הולכין אחר הרוב או אחר הבקיין'. והרמב"ן (תורת האדם שער הסכנה, ד"ה חולה) כתב, שהולכים רק אחרי המניין ובמקום שהמנין שווה אז מכריעים לפי החכמה. ועיין שם שביאר מדוע בסנהדרין לעולם לא מכריעים לפי חכמה. ואם יש אחד שהוא מופלג מהם בחכמה, שומעים לו אפילו במקום שנים לענין להחמיר. ולהחמיר היינו להאכיל, כמו שכתב בהמשך דבריו, שחומרא בפיקוח נפש היינו לנהוג בספק נפשות להקל.

ג. מאכילין אותו על פי בקיאים

כתב השולחן ערוך (סי' תרי"ח א') שגם אם הרופא הוא עכו"ם שומעים לו להאכיל את החולה, והביאור הלכה (תרי"ח א' ד"ה חולה), הביא מהתפארת ישראל שבזמן הזה יש להתיישב בדבר, שהרבה מהרופאים מקילים מיד ואומרים על כל חולי קל שאם הוא יתענה יש בזה סכנה. והוסיף שגם רופאים מישראל שהם חשודים על דברי תורה אי אפשר לסמוך עליהם בוודאי, ולכן הכל תלוי לפי ראות עיני המורה.

ד. פשיטא

הקשה הרש"ש, שהרי בהמשך הגמרא שואלת על דברי ר' ינאי מהמשנה ואם כן מה השאלה פשיטא. ותירץ שעצם הדין אינו פשוט, אבל הוא פשוט בגלל הדין השני שמאכילים על פי רופא ואם כן פשוט שמאכילים על פי החולה עצמו. ועיין בתוספת יום הכיפורים מה שכתב בזה.

ה. על פי בקיין אין על פי עצמו לא

הקשה המרומי שדה, שהרי במשנה מפורש שמאכילים על פי עצמו, ואם כן איך שייך לדקדק על פי עצמו לא. ותירץ שאת המשנה אפשר לפרש שמאכילין אותו רק מספק, אבל מדברי ר' ינאי שפירש את הטעם שלב יודע מרת נפשו, מבואר שהוא כוודאי, ואם כן אין צורך לבדוק מה דעת הרופאים אלא סומכים על החולה לגמרי. ומשמע שהוא הדין אם יש בקי אחד שהוא נאמן בוודאי, ולא צריך לחפש אחר דעת בקי נוסף.

ו. והני מילי לענין אומדנא דמומחא אבל הכא ספק נפשות הוא כתב השפת אמת שהדין של תרי כמאה נאמר רק על עדים כשרים ולא בפסולי עדות כנשים ועבדים, ואם כן אפילו שבאומדנא של נפשות לא הולכים אחרי רוב דעות אלא כעיקר הדין שתרי כמאה, זה שייך רק היכן שהתרי הם עדים כשרים, אבל אם הם נשים או עכו"ם שבהם אין את הדין של תרי כמאה אלא להפך שכן הולכים אחרי רוב דעות, אם כן יהיה הדין שיכריעו על פי רוב דעות גם לענין נפשות. ועיין שם שהביא מבנו ר' משה בצלאל לדון להפך.

ז. מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו

כתב הרמב"ם בפירושו המשניות שהרפואה של חצר כבד היא בדרך סגולה, וחכמים סוברים שרק רפואה ממש מהדברים המרפאים בטבע דוחה איסורים, אבל רפואה מדברים שמרפאים בדרך סגולה אינם דוחים איסורים, כי כוחם חלוש ואינו מצד הדעת. וכתב הברכי יוסף (או"ח ש"א ו') שמהרמב"ם משמע שאפילו אם כבר הוחזק שהרפואה בדרך סגולה מועילה בוודאי, מכל מקום כל שאינו רפואה דרך טבע אסרו חכמים לעבור על דת משום דרך סגולה.

אבל הרשב"א (שו"ת ח"ד רמ"ה) כתב, שמותר לכתוב קמיע בשבת לחולה שיש בו סכנה אם הוא מבקש את זה מפני שזה גורם לו ליישוב הדעת וזה אפילו אם הכותב אינו ידוע כמומחה, אבל אם החולה אינו מבקש את הקמיע אפשר שמספק לא כותבים, אלא אם כן יודע שאתמחי קמיע או אתמחי גברא שכתוב את הקמיע. ומשמע שמותר לחלל שבת בשביל רפואה שהיא בדרך סגולה [אלא שקשה למה מי שאינו ידוע כמומחה אינו יכול לכתוב מספק, והרי ספק נפשות להקל].

ח. מפקחין עליו את הגל

מבואר שיש איסור דאורייתא לפקח את הגל, וכתב האבן האזל (שבת פ"ב ה"ח) שלכאורה נראה שהאיסור הוא משום מלאכת סותר על מנת לבנות, שבשעה שהוא מפקח את הגל הוא סותר את החלק של הבית שנשאה. והביא מהערוך שפירש שהמפקח הרי הוא פותח, ומשמע

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - יומא

פג. (המשך)

שהאיסור הוא משום מלאכת בונה.

ז. ובטעמא

פירש רש"י, משיודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לטעם תבשיל רע. וכתב הרש"ש שממה שאמרו עד שידע להבחין בטעם משמע שעד שיאורו עיניו היינו עיני החכמה והשכל, אלא שהראשונים לא פירשו כן. והתוספת יום הכיפורים הקשה, שאפשר לשאול אותו אם הוא רואה או לא, וכמו ששואלים אותו אם יש לתבשיל טעם יפה או רע ואם כן מדוע צריך את הבדיקה על ידי התבשיל. ולכן פירש שהסימן הזה הוא לסומא, שאצלו אי אפשר להבחין על ידי שיאורו עינו.

י. תנו רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל

כתב האור שמח (מאכלות אסורות פי"ד ה"ד) שיש לדון האם הדין של הקל הקל, הוא רק על המאכיל את החולה, או שגם החולה עצמו צריך לדקדק לאכול את הקל תחילה. והסברא לחלק בין מי שמאכיל את החולה לחולה עצמו היא, כמו שמצינו ברודף שאם אפשר להצילו באחד מאבריו אסור למציל להורגו אלא מחוייב להצילו באחד מאבריו, אבל הנרדף עצמו אינו צריך לדקדק על זה, ולצד שאכן הדין הוא דווקא למציל ולא לחולה עצמו מתיישבת הלשון 'מאכילין אותו הקל הקל', שמדבר על האחרים המאכילים אותו. אמנם מסוף הברייתא שמי שנשכו נחש לא יאכל עד שיעשר לא משמע כן.

יא. מאכילין אותו הקל הקל

הקשה התוספת יום הכיפורים, מה החידוש שמאכילים אותו הקל והרי זו סברא פשוטה שעדיף שלא לעבור איסור חמור אלא איסור קל. ותירץ שמכיון שהאיש הזה נצרך לאכילת איסור, והתורה התירה לו מפני פיקוח נפש היה אפשר לומר שאין הבדל בין איסור חמור לאיסור קל.

יב. מאכילין אותו הקל הקל

הקשה התורת האדם לרמב"ן (שער המיחוש-ענין סכנה), שבכריתות (ג.) מבואר שעדיף להאכיל למעוברת והוא הדין לחולה פחות פחות מכשיעור, ואם כן מדוע מדקדקין להאכיל את החולה דווקא הקל הקל והרי ממילא אין בזה עונש שהרי מאכילים פחות מכשיעור. ותירץ שמכיון שבאכילה כשיעור יש הבדל בחומרא של האיסור לענין עונש אם כן גם בפחות מכשיעור יש הבדל בין חומרת האיסורים. עוד תירץ שהדין של הקל הקל נאמר היכן שצריך לאכול שיעור שלם ולא מספיק לו פחות מכשיעור.

יג. מאכילין אותו הקל הקל

הר"ן (ד: בדפי) הביא ששאלו את הראב"ד, על חולה שיש בו סכנה בשבת שצריך לאכול בשר ששוחטים לו בשבת ולמה לא אומרים לעכו"ם לנוחרה ושישראל לא ישחט בשבת, ואפילו שאם כן יש איסור נבלה מכל מקום עדיף לאכול ולעבור על איסור נבלה שהוא בלאו מלעבור על איסור שבת שהוא בכרת. ותירץ הראב"ד, שמכיון שאילו זה היה בחול לא היו נצרכים לעבור על איסור שניתן היה לשחוט לו בהתרם אם כן מה שמונע את רפואתו זה האיסור שבת ולא האיסור

נבילה ולכן השבת נדחית שהיא המעכבת ולא האיסור נבילה. והקשה הר"ן, שאם כן אם יש לפניו בשר נבילה הדין יהיה שיאכל את הנבילה ולא ישחט בשבת שהרי במצב שיש לו כבר נבילה מה שמונע ממנו את רפואתו זה האיסור נבלה. ועוד שגם לפי דברי הראב"ד למה שלא נאכיל אותו באיסור הקל יותר. והר"ן תירץ שבנבילה יש יותר חומרא משבת בגלל שהאיסור הוא בכל כזית וכזית, אבל איסור שחיטה זה איסור אחד רק בשחיטה.

והרא"ש (י"ד) הביא מממהר"ם מרוטנברג שכתב, שכיון שהתורה התירה את איסור שבת בגלל פיקוח נפש אם כן כל מה שהוא עושה בשבילו הרי זה כאילו הוא עושה בחול שאין בזה איסור כלל, אבל בנבילה המאכל עצמו עדיין אסור, ועדיין לא מבואר מהו החילוק בין שבת לשאר איסורים, ואולי כוונתו ששבת הותרה במקום פיקוח נפש וכל התורה היא רק דחוייה, וכמו שכתבו האחרונים, וצריך עיון בזה. והרא"ש כתב שאין מאכילים נבילה כי חוששים שמא החולה יקוץ באכילת איסור ויסתכן.

יד. טבל ושביעית שביעית

פירש רש"י, ששביעית לאחר זמן הביעור, שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה. וכתב התוספת יום הכיפורים שהאיסור בשביעית לאחר זמן ביעור נלמד מהפסוק (ויקרא כ"ה ז) 'ולבהמתך ולחיה' שכל זמן שהחיה אוכלת בשדה, אדם אוכל בבית וכיון שכלה לחיה בשדה כלה לאדם בבית.

טו. היכא דאפשר בחולין

פירש רש"י, שיש בחולין שישארו מתוך הטבל מספיק כדי להאכילו לאחר שתינטל תרומתו, ו'בלא אפשר', היינו שהוא נצרך לאכול את הכל וגם את החלק של התרומה. והקשה הגבורת ארי, שאפשר הרי להפריש רק חיטה אחת שמדאורייתא חיטה אחת פוטרת את כל הכרי, ואם כן לא יהיה בתרומה שיעור של אכילת איסור, ואפילו אם חצי שיעור אסור מהתורה, מכל מקום איסורו קל מאיסור של שיעור שלם. עוד הקשה, שאפשר להפריש את התרומה, ואחר כך לערב אותה בחולין ולבטל ממנה את האיסור של תרומה ואז לא יהיה בזה איסור כלל, ואפילו לשיטת הראב"ד שהדין שאין מבטלין איסור לכתחילה הוא מדאורייתא, עדיין זה איסור קל מאיסור אכילת תרומה שאיסורו במיתה בידי שמים. וכן הקשה הפרשת דרכים (י"ט). ותירץ האבני מלואים (ש"ת סי' י"ח) שכיון שבאיסור של ביטול אין תועלת בעצם לחולה אלא זה גורם שהוא לא יעבור באיסור אחר, אבל זה לא מועיל לו לרפואתו, אם כן בזה הדין הוא שאין אומרים חטא בשביל שיזכה חברך, ורק במקום שיש רפואה בעשיית האיסור מותר לעבור על האיסור בשביל החולה. אלא שכל זה באיסור דאורייתא, אבל אם האיסור אינו אלא מדרבנן בזה כן עדיף לעבור על האיסור הקל כדי להציל מהאיסור החמור, ואם כן עדיין צריך עיון. וכתב שבביטול תרומה אפילו לפי מי שחולק על הראב"ד וסובר שתמיד אין איסור דאורייתא לבטל איסור לכתחילה, בביטול תרומה הוא מודה, שהרי יש מצות משמרת תרומותי, שזה מצוה דאורייתא לשמור שהתרומה לא תופסד, וגם ביטול נחשב להפסד תרומה ולכן אין מבטלים את התרומה בחולין.